

РАННЄ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИМ МОВАМ ЯК ОДНЕ З АКТУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ НІМЕЧЧИНИ

У статті проаналізовано погляди німецьких фахівців на впровадження навчання іноземних мов у дошкільній та початковій освіті, визначено організаційні зміни в ранньому навчанні іноземним мовам у Німеччині.

Ключові слова: *раннє навчання, іноземна мова, рідна мова, мотивація.*

В статье проанализированы взгляды немецких специалистов на введение обучения иностранных языков в дошкольном и начальном образовании, определены организационные изменения в раннем обучении иностранных языков в Германии.

Ключевые слова: *раннее обучение, иностранный язык, родной язык, мотивация.*

The article analyzes the views of the German experts on the implementation of teaching of foreign languages in the preschool and primary education; it has been determined the organizational changes in the early teaching of foreign languages in Germany.

Key words: *early education, a foreign language, the native language, motivation.*

Процес реформування та модернізації вітчизняної системи освіти передбачає запозичення європейських освітніх стандартів. Знання мов належить сьогодні до базових компетенцій, якими повинні володіти європейські громадяни та які сприяють розвитку їхньої освітньої й професійної мобільності, є необхідною передумовою європейського демократичного громадянства. Однією з актуальних проблем мовної політики Ради Європи та Європейського Союзу, яка розв'язується на рівні країн-членів, є раннє навчання іноземним мовам.

Орієнтиром при цьому є Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, розроблені за дорученням Європейської Ради. Вони дають чітке визначення рівням володіння мовою, котрі встановлюють комунікативні навички, активні та рецептивні вміння та мовну компетенцію в певних галузях, мають на меті досягнення більшої уніфікації та прозорості у вивченні іноземних мов серед країн-членів Європейського Союзу, що сприяє

полегшенню взаємного визнання мовних сертифікатів та кооперації між навчальними закладами різних країн [1].

Питання раннього навчання іноземних мов є досить дискусійним. Ця проблема знайшла відображення у працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців (В.Г.Редько, В.М.Плахотник, Ш.О.Амонашвілі, Л.В.Щерба, М.І.Жинкін, О.І.Зимня). Ретроспектива розвитку навчання іноземних мов у Німеччині стала предметом наукових пошуків таких учених, як Х.Кріст, К.Шредер, Г.Сартер, Е.Біттнер, М.Вольтер та ін.

Мета статті – проаналізувати погляди німецьких фахівців щодо впровадження навчання іноземних мов у дошкільній та початковій освіті, визначити організаційні зміни в ранньому навчанні іноземним мовам у Німеччині.

Раннє навчання іноземним мовам належить до проблем, які досить часто аналізуються як у зарубіжній, так і вітчизняній науці. Переважна більшість спеціалістів схиляються на користь його запровадження. Особливий інтерес до такого навчання проявляють батьки дітей дошкільного і раннього шкільного віку. На основі даних нейролінгвістичного і психолінгвістичного засвоєння мови навчання іноземним мовам рекомендується розпочинати у віці 10-11 років життя дитини, коли завершується процес формування граматичної системи рідної мови. При цьому до навчання іноземної мови не варто включати абстрактні правила, мовну інформацію не слід подавати ізольовано, а у семантичному і синтаксичному контекстах. З іншого боку, вчені підкреслюють корисність вивчення іноземної мови у віці до 11 років з огляду на здатність правильно засвоїти вимову, оскільки в старшому віці найважче засвоюється, власне, просодія [6, с.125].

Генератором реформ німецької освітньої системи є об'єднання Forum Bildung (1999 – 2001), продовженням якого стала ініціатива Bildung Plus. Серед п'яти рекомендацій-висновків ФВ була, зокрема, рання та індивідуальна підтримка дітей, що на рівні дитячих садків і початкових шкіл, включно з дітьми іммігрантів, спрямована на розвиток їх мовних здібностей. Висновки ФВ є офіційною позицією німецької освітньої політики щодо розв'язання цієї проблематики. Необхідність раннього навчання іноземним мовам підкреслює і керівництво міністерства освіти Німеччини.

Раннє навчання іноземним мовам у Німеччині реалізується за двома напрямками: навчання іноземної мови (англійської або французької) німецьких дітей і навчання німецької мови дітей іммігрантів.

У рамках діяльності ФВ на основі опублікованих матеріалів було видано тематичний збірник із семінару „Fremdsprachenerwerb – Wie früh und wie anders?“, який проходив у 2001 році. У ході семінару презентовано декілька теоретичних досліджень, у яких фахівці завдяки конкретним прикладам із практики доводили, що раннє навчання іноземним мовам є досить корисним, якщо реалізується завдяки методам, що адекватні віку дитини.

Е.Бітнер (E.Bittner) узагальнила питання, які ФВ вважає найважливішими у зв'язку із засвоєнням іноземних мов:

1) підтримка і розвиток інтересу дітей до навчання іноземним мовам у дитячих садках і початкових школах;

2) раннє засвоєння мов методами, адекватними щодо віку дітей;

3) використання іноземної мови як засобу комунікації у двомовному навчанні на різних його ступенях [2].

Г.Сартер (H.Sarter) у своєму дослідженні, обґрунтовуючи доречність раннього навчання іноземним мовам, зазначає, що опанування більше, ніж однією мовою, чи то одночасно від народження, чи в ранньому дитячому віці, можна вважати не лише нешкідливим для розвитку психіки дитини, але й таким, що відповідає нормальній діяльності, пов'язаній із засвоєнням мови більшістю людей. Автор наголошує, що йдеться про раннє навчання мовам загалом, а поняття «іноземна мова» є результатом політичного розвитку – виникненням різних держав. Надалі це поняття підтримується шкільною освітою, зокрема предметом «Іноземна мова». При цьому визначення «раннє вивчення мов» вказувало на те, що у дітей на рівні дитячого садка і початкової школи ще не завершене опанування рідною мовою, а діти іммігрантів у цей період вивчають німецьку як першу іноземну. Однак відповідно до свого віку вони володіють однією мовою, за допомогою якої ознайомлюються зі світом. Авторка зазначає, що у дитячому віці відбувається спонтанне засвоєння не лише рідної мови, але й другої, що зовсім не означає, що діти, на відміну від дорослих або учнів юнацького віку, вивчають мову краще, просто вони вивчають її інакше [9].

На думку авторки, чим молодшими є діти, тим більшої схожості набуває процес засвоєння рідної і другої мови, хоча він не є повністю ідентичним. Чим більше вивчена перша мова, тим більше це впливає на засвоєння другої (інтерференція). Хоча діти опановують мову спонтанно, цей процес зовсім не відбувається сам по собі, йому передують вмотивованість. Досить важливою для дитини, особливо в дошкільному віці, є автентичність, справжність використання мови; тільки пізніше мову можна використовувати і у «віртуальних ситуаціях». Важливого значення при цьому набуває спілкування з носієм тієї чи іншої мови та використання відповідних методичних засобів засвоєння мови (для малих дітей – це спів і гра). Авторка підкреслює необхідність виділення достатнього часу для засвоєння мови малими дітьми, оскільки в протилежному випадку цей процес може виявитися непродуктивним.

Німецька дослідниця П.Юнг (P.Jung) займалася питанням навчання рідної мови дітей іммігрантів. Вона зазначала, що результати дослідження опанування мов дітьми, які виростають у двомовному середовищі, що було реалізоване у 2001 році в Гамбурзі, свідчать, що чим більше у початковій школі діти вивчають англійську мову, тим менше часу приділяється засвоєнню рідної мови. Водночас дослідниця наголошує, що англійська і рідна мова іммігрантів вважаються важливішими, ніж офіційна мова країни,

тобто німецька. Окрім того, авторка також звернула увагу на те, що занадто раннє навчання англійській і виняткова зосередженість на ній призводять до вилучення інших мов з навчальних планів [8].

Німецькі фахівці підкреслюють, що чим раніше розпочнеться вивчення іноземних мов, тим різноманітнішими повинні бути відповідні методи. Суттєвим вважається відхід від традиційного навчання мов як системи на користь комунікативних навичок. Окремі вчені не заперечують необхідність опанування мови способом, адекватним віку дитини, що передбачає використання віршів, пісень, ігор, проте цілком не погоджуються з цією точкою зору, оскільки вважають, що мову як систему вивчати легше в певній системі – цей спосіб полегшує розуміння і запам'ятовування нового матеріалу і можливість контролю результатів навчання [7].

З точки зору FB, раннє навчання іноземним мовам у дитячому садку і початковій школі має принципове значення, у зв'язку з чим необхідно його запроваджувати. Мовні навички вважаються однією із ключових компетенцій, необхідних для культурного розвитку Німеччини і важливою передумовою ранньої індивідуальної підтримки, оскільки через опанування мови діти розвивають особисту ідентичність. Існуючі методи навчання іноземним мовам не можна в незмінній формі застосовувати у процесі навчання учнів раннього віку, тому FB підкреслює необхідність розробити нову концепцію опанування іноземними мовами в ранньому віці, підготувати вчителів, вихователів, котрі володіли б здатністю розвивати інтеркультурну свідомість дітей. У ранньому навчанні іноземним мовам FB вбачає основи «ціложиттєвого» навчання, зокрема в тому, що діти вмотивовані до навчання і опановують вміння вчитися. Особливу увагу слід приділити переходу учнів на інші типи та ступені шкіл. FB надалі зосереджується на мовній підтримці дітей іммігрантів та опануванню ними німецькою мовою.

Прихильником раннього навчання іноземних мов є також Р.Фройденштайн (R.Freudenstein) з університету Марбург. Він вважає, що раннє навчання повинно розпочинатися вже в дошкільному віці, не пізніше рівня початкової школи, оскільки саме в цьому віці діти вивчають іноземні мови найкраще, їх здатність імітувати є найбільшою. У зв'язку з цим навчання дітей іноземним мовам у цьому віці повинні забезпечувати носії мови. Наголос мав би робитися, на думку автора, на екстенсивному слуханні неструктурованого іншомовного матеріалу [5].

Автор нагадує, що ще Я.А.Коменський у своїй „Великій дидактиці” зазначав, що кожна мова повинна вивчатися завдяки її використанню, а не вивченню правил, чим сформулював основну ідею принципу комунікативності у навчанні. Автор констатує, що діти віком десяти років уже засвоїли найважливіші правила природного використання рідної мови, при цьому не вміючи їх сформулювати. Ця обставина призвела до багатьох досліджень, метою яких було з'ясувати, чи є таке природне засвоєння мови можливим щодо іноземної та другої мов. Учений підкреслює, що знання

граматики сприяє тривалішому засвоєнню іноземної мови, зокрема з таких причин:

-здатність оперувати формальними аспектами мови допомагає учневі продовжувати навчання іноземної мови і після закінчення школи;

-здатність аналізувати мову допомагає учневі досліджувати незалежно від учителя незнайомі аспекти мови, з якими він стикається у процесі її опанування;

-експліцитні відомості про мову пропонують учневі орієнтаційну допомогу при вивченні мови і формують уявлення про граматику іншої мови, полегшуючи таким чином її засвоєння.

В.Блейгл (W.Bleyhl) із педагогічного інституту Людвігсбургу констатує, що в педагогіці вважається очевидним, що іноземна мова засвоюється інакше, ніж рідна мова. Автор наводить деякі відмінності у засвоєнні рідної та іноземної мов:

1. В обох випадках спостерігаються значні відмінності між індивідами і в темпі їхнього навчання, і в досягнутому рівні опанування мовами.

2. Тип помилок, які допускають учні при вивченні іноземної мови, відповідає принципам помилок, що допускаються при засвоєнні першої мови на всіх вікових етапах.

3. Порядок засвоєння граматичних структур відповідає засвоєнню першої мови і його не можна змінити навчанням.

Спільними ознаками, на думку автора, є:

1. Наявність багатовимірної поєднання знань про світ і мову з новими мовними явищами.

2. Індивідуальний і ситуативно різний власний початок мовлення.

3. Володіння певним словниковим запасом для побудови власних граматичних конструкцій.

Важливим є усвідомлення, що навчання мов не здійснюється лінійно, оскільки мову не можна підпорядкувати, навіть дидактично, одновимірній лінійності. Лінійно засвоєні мовні знання є малоефективними. Умови навчання іноземної мови необхідно оптимізувати, використовуючи при цьому дидактику рідної мови, створюючи умови для спілкування з носіями мови та використовуючи цікаві тексти з життя. Важливо, щоб дитина відчувала успіх, що мотивує її до подальшого навчання. Під час навчання іноземної мови пріоритет надається аудіюванню. Автор не погоджується з думкою про те, що свідоме засвоєння граматичних структур полегшує процес навчання іноземної мови, оскільки вважає, що учні при цьому почуватимуться перевантаженими. У зв'язку з цим школярі мають право вибору способу засвоєння іноземної мови, який вони вважають найбільш прийнятним [3].

Альтернативою раннього навчання іноземної мови є мовна пропедевтика. Синонімами до цього терміна є мовний підготовчий курс, мовне пробудження (Sprachaufmerksamkeit). Означений тип мовної пропедевтики розвивається в деяких європейських країнах з 80-х років ХХ

століття. Даній проблематиці присвячений Міжнародний проект *Janua Linguarum*, що координований Європейським центром сучасних мов у рамках програми *Socrates – Lingua*. Метою мовної пропедевтики є «не навчати певної мови, чи певних мов, а готувати до цього навчання (учні навчаються вчитися)» [4, с.256], а принцип полягає в засвоєнні учнем на рівні початкового ступеня освіти таких видів діяльності, які дозволять усвідомити розмаїте мовне багатство, розпізнати довільний характер мов та відійти від обмеженого національними рамками погляду на мову і культуру.

Найважливішими компетенціями, на які спрямовується мовна пропедевтика, є:

- 1) вміння вчитися мовам;
- 2) вміння жити у багатоманітному мовному суспільстві.

Їх досягнення зумовлене формуванням певних позицій, навичок і знань, які розвиваються в цілісних і взаємопов'язаних навчальних одиницях із різним тематичним спрямуванням [4, с.256].

У німецькій фаховій літературі наявне поняття *Begegnung mit Sprachen* (зустріч із мовами), що розуміється як розвиток сприйняття дітьми мов, засіб міжлюдської комунікації і пізнання інших культур. На нашу думку, означене поняття можна співвідносити з мовною пропедевтикою.

На основі аналізу фахових джерел можемо зробити висновок, що федеральні землі Німеччини в останні роки реалізували зміни в ранньому навчанні іноземним мовам і в галузі інтеграції навчання іноземних мов до фахових предметів. З-поміж найважливіших змін такі:

1. Майже у всіх федеральних землях вивчення першої іноземної мови в основних школах розпочинається з першого або третього класу. До цього пристосоване навчання і на нижчому секундарному ступені.

2. Іноземні мови частково запроваджуються як мови викладання інших предметів – двомовною формою вивчається, наприклад, фізика, хімія і біологія.

3. На ранніх етапах опановується передусім англійська як друга мова, а також мови сусідніх країн. Реалізуються модельні експерименти двомовного навчання дітей у дитячих садках.

4. У численних заходах і акціях вивчення мови партнерів є передумовою для закордонних обмінів та інтеркультурного навчання.

5. У процесі викладання використовуються нові форми і методи навчання.

6. У зв'язку з упровадженням нових технічних засобів активно розвивається автономне навчання.

7. Школи всіх ступенів працюють за Спільною європейською рамкою для мов і європейськими мовними портфоліо.

8. Нові методи навчання іноземних мов відображаються як на підготовчій, так і на подальшій освіті вчителів.

З вищевикладеного випливає, що раннє навчання іноземним мовам у Німеччині є визначальною тенденцією сучасної мовної політики. Означена

проблема є досить актуальною в більшості європейських країн, що керуються Рекомендаціями Ради Європи та Європейського Союзу в галузі мовної освіти, зокрема тим, що передбачає зниження межі початку навчання іноземним мовам і уможливілює навчання двома іноземними мовами у процесі обов'язкового шкільного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. 1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Bittner E. Eröffnung des Workshops / E. Bittner // In Fremdsprachenerwerb – Wie früh und wie anders? Workshop des Forum Bildung am 14.September 2001 in Berlin. – Bonn : Forum Bildung, 2001. – S. 6-9.
3. Bleyhl W. Fremdsprachenlernen – „gesteuert“ oder nach den Prinzipien des Muttersprachenerwerbs? / W. Bleyhl // Fremdsprachenunterricht. – 2005. – №3. – S. 2-7.
4. Fenclová M. Jazyková propedeutika pro základní školu aneb kudy do evropské multilingvní budoucnosti / M. Fenclová // Pedagogika. – 2004. – roč 54. – S. 251-260.
5. Freudenstein R. Success of differing approaches to language learning (methods) / R. Freudenstein // Educational Research Workshop on the effectiveness of modern language learning and teaching, 5-8 March 1996. – Strasbourg, 1996.
6. Greger D. Školní vzdělávání. Zahraniční trendy a inspirace / D. Greger, V.Ježková. – Praha : Karolinum, 2007. – 266 s.
7. Hufner A. Fremdsprachenerwerb – Wie früh und wie anders? / A. Hufner // In Fremdsprachenerwerb – Wie früh und wie anders? Workshop des Forum Bildung am 14.September 2001 in Berlin. – Bonn : Forum Bildung, 2001. – S.78-81.
8. Jung P. Fremdsprachenerwerb – Wie früh und wie anders? / A. Hufner // In Fremdsprachenerwerb – Wie früh und wie anders? Workshop des Forum Bildung am 14.September 2001 in Berlin. – Bonn : Forum Bildung, 2001. – S.70-72.
9. Sarter H. Frühes Sprachlernen in Kindergarten und Grundschule: Je früher, desto anders / H.Sarter // In Fremdsprachenerwerb – Wie früh und wie anders? Workshop des Forum Bildung am 14.September 2001 in Berlin. – Bonn : Forum Bildung, 2001. – S.10-23.

Дата надходження до редакції: 15.05.2013 р.